

СЕНАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

На основу одлуке Сената Универзитета у Београду од 19. марта 2014. године, којом смо именовани у Стручну комисију за припрему реферата са предлогом одлуке за доделу звања професор *емеритус* др Драгану Стојановићу, редовном професору Филолошког факултета у пензији, част нам је да Сенату поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Биографски подаци

Драган (Стојана) Стојановић рођен је 13. априла 1945. године у Београду. Матурирао је у XIV београдској гимназији 1963. Правни факултет у Београду уписао је 1964. године, а дипломирао новембра 1968. Студије опште књижевности и теорије књижевности на Филолошком факултету у Београду уписао је 1966. године, дипломиравши септембра 1972. године (просечна оцена 9,40, на дипломском испиту 10). На истом факултету је магистрирао 1975, а докторирао 1983. године. За асистента на Катедри за општу књижевности и теорију књижевности Филолошког факултета изабран је априла 1980. На основу изузетних резултата у научном раду, године 1985. изабран је директно у звање ванредног професора. Редовни професор је постао 1992. године и у том звању је пензионисан 1. октобра 2013.

Селективна стручна библиографија

Монографије

- *Феноменологија и вишезначност књижевног дела. Ингарденова теорија опализације*, Вук Карацић, Београд, 1977, друго издање Службени гласник, Београд, 2011.
- *Читање Достојевског и Томаса Мана*, Нолит, Београд, 1982.
- *Иронија и значење*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1984; друго допуњено издање 2003.
- *Dostojewski und Thomas Mann lesen. Von der Fragwürdigkeit und Notwendigkeit des Deutens*, Verlag Peter Lang, Bern-Frankfurt a/M-New York, 1987.
- *О идили и срећи. Хелиотропно лутање кроз сликарство Клода Лорена*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, 1991; друго издање Федон, Београд, 2013.
- *Ironie und Bedeutung*, Verlag Peter Lang, Bern-Frankfurt a/M-New York-Paris, 1991.
- *Рајски ум Достојевског*, СИЦ, Београд, 1994; друго, допуњено издање Чигоја-Филолошки факултет, Београд, 2003, треће проширено издање, Филолошки факултет, Београд, 2009.

- *Парадоксални класик Томас Ман*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997.
- *Лепи бића Иве Андрића*, Цид-Платонеум, Подгорица-Нови Сад, 2003, друго издање Филолошки факултет, Београд, 2012.
- *Поверење у Богородицу*, Досије, Београд, 2007.
- *Енергија сакралног у уметности*, Службени гласник, Београд 2010, друго допуњено издање 2012.

Важнији радови (поговори, поглавља у књигама, текстови у зборницима)

- „Дијалог у настави књижевности“, *Како предавати књижевност*, приредио Александар Јовановић, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1984, стр. 160-169.
- „Metaphysik und die Brüder Karamasow“, *Krisis der Metaphysik* (Hg. von Günter Abel u. Jörg Salaquarda), Walter de Gruyter, Berlin – New York, 1989, pp. 81-106.
- „Раблеове оргуље“, у Франсоа Рабле, *Гаргантуа и Пантагруел*, I, Београд, 1989, стр. 5-19.
- „Иронија и збиља Еразма Ротердамског“, у Еразмо Ротердамски, *Похвала лудости*, Београд, 1990, стр. 7-29.
- „Татаркјевичево истраживање среће“ (поговор), Владислав Татаркјевич, *О срећи*, Службени лист, Београд – ЦИД, Подгорица, 2003, стр. 405-422.
- „Књижевност и историја“ (поговор), Митхад Шамић, *Историјски извори „Травничке хронике“ Иве Андрића*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2005, стр. 259-266.
- „Das Europäische und das Antieuropäische in Europa“, *Serbien in Europa. Leitbilder der Moderne in der Diskussion* (Hg. von Gabriella Schubert), Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2008, pp. 111-116.
- „EU-Mitgliedschaft und Nachbarschaft. Gedanken aus persönlicher Betroffenheit“, *OST-WEST. Europäische Perspektiven*, Heft 4, Renovabis, Freising 2008, pp. 280-286.

Приређене антологије

- *Рани Хајдегер. Рецепција и критика „Бивства и времена“* (са Данилом Бастом, превод и предговор), Вук Карацић, Београд, 1979.
- *Антологија немачког есеја*, Службени гласник, Београд, 2009.

Преводи

- Томас Ман, *Доктор Фаустус*, Матица српска, Нови Сад, 1980; друго издање Нолит, Београд, 1989; треће издање, Плато, Београд, 2009.
- Фридрих Шлегел, *Иронија љубави*, Zepter book, Београд, 1999.
- Волфганг Милер-Лаутер, *Дијалектика идеја Достојевског*, Вук Карацић, Београд, 1986.

- Лирген Хабермас, Јозеф Рацингер, *Дијалектика секуларизације*, Досије, Београд, 2006.
- Готфрид Бен, „Роман фенотипа“, *Поезија*, 37-38, Београд, 2007.

Научни и стручни рад

У свом научном раду Драган Стојановић суверено се кретао сродним али ипак и различитим областима теорије књижевности, књижевне интерпретације, историје књижевности и уметности. Пажњу научне јавности скренуо је већ својом првом књигом *Феноменологија и вишезначност књижевног дела*, која до данас представља једину целовиту монографију о овом еминентном представнику феноменолошке естетике не само код нас него и у свету. Један од њених најзначајнијих закључака јесте тај да „Ингарденову теорију опализације карактерише својеврсни антирелативизам“. Насупрот ономе што ће у последњој трећини 20. века донети постструктуралистичке и деконструкционистичке теорије, у оптици пољског феноменолога, примећује аутор, „вишезначности представљају али не производе загонетке, колебљивост у разумевању вишезначног текста не изазива нити подстиче колебљивост у разумевању проблема који се на тај начин за разумевање дела отвара“. Стога богатство места неодређености, којима посматрано дело обилује, „може да буде адекватно спознато, доживљено, исцрпљено, дакле свестрано и ефикасно искоришћено у конкретизовању дела, то јест у конституисању естетског предмета“. Пошавши од ових и сличних идеја, Стојановић је успоставио поуздан методолошки темељ на којем ће убудуће градити сопствене интерпретације. Штавише, његов херменеутички порив исказао се већ у завршним поглављима поменуте студије, где је функционисање теорије опализације књижевног текста испробао на конкретном песничком материјалу Р. М. Рилкеа, М. Ристића, Л. Костића и Д. Матића, односно на прози Р. Музила, Ф. Кафке и В. Деснице. Тиме не само да је остварио подухват у какав се сам Ингарден није упуштао него је назначио „двоструки колосек“ теорије и праксе којим ће се даље кретати на пољу свог научног рада. Слично се може рећи и за студију *Иронија и значење*, у којој је, с једне стране, подробно и из више углова испитан феномен ироније, и као стилског средства и као филозофског односа према свету, да би, са друге стране, практична примена теоријских сазнања била усредсређена на дела двојице приповедача којима ће се аутор у наредних десетак и нешто више година најистрајније бавити – Фјодора Достојевског и Томаса Мана.

Тумачење дела те двојице приповедача Драган Стојановић је започео у књизи *Читање Достојевског и Томаса Мана*, из које ће касније проистећи засебне студије *Рајски ум Достојевског* и *Парадоксални класик Томас Ман*. У приступу Достојевском, ауторова полазна интенција била је да, минуциозном херменеутичком анализом, осветли она места у делу руског писца у којима се испитује не/могућност остварења раја на земљи, исконског човековог сна. Тумачећи новеле *Кротка* и *Сан смешног човека*, односно романе *Идиот*, *Зли дуси*, *Младић* и, најекстензивније, *Браћу Карамазове*, Стојановић је одбацио уврежену представу о „мрачном“ Достојевском,

подсећајући на читав низ метафизичких и религијских питања која је тај писац отворио у назначеним делима, а међу којима је питање теодицеје централно. Одговор на њих није и не може бити једнозначно песимистички, тврди аутор, а његова амбивалентност указује се у полифонијском надгласавању, проистеклом из унутрашњег сукоба који се у самом писцу одвијао читавог његовог живота. Иако су ликови Версилова, Ставрогина, Кирилова, Верховенског, Ивана Карамазова или Смердјакова упечатљивији због своје „негативне“ снаге, из тога, по Стојановићевом мишљењу, не следи нужно да су уметнички надређени ликовима Аљоше Карамазова или старца Зосиме, ако ни због чега другог оно зато што једни без других не могу да функционишу, као што ни зло у свету без добра не би било замисливо.

И ако је, подухвативши се Достојевског, закорачио на терен којим су се пре њега кретали многи наши тумачи, водећи имплицитну полемику са некима од њих, у књизи *Парадоксални класик Томас Ман* аутор се отиснуо готово у празан простор. Изузев неколико махом рецепцијских или компаратистичких студија наших германиста, целовитог херменеутичког приступа Мановом делу није било, ни пре ни после Стојановића. Његова тумачења приповетке „Тонио Крегер“ и романа *Чаробни брег*, *Јосиф и његова браћа* и *Доктор Фаустус* (тај роман је и превео), заснована, између осталог, на изванредном познавању језичких финеса оригинала, као и немачке „манологије“, незаобилазна су и јединствена у српској култури. Треба рећи да је и у њој, нарочито у поглављима о *Јосифу* и *Фаустусу*, наглашена идеја о потреби да се, упркос свести о постојању несреће у свету, „знањем оснажен“ поглед упуту ка срећи. И Стојановићевом тумачењу је, као и другде, Ман приказан као писац ламентација за грађанским светом, али, вели аутор, „несрећа грађанског света није нужно трагична“. Ман је ученик Гетеа и Ничеа, али је и модерни изданак једног још старијег „духа ведре хуманости“, зачетог у делима Еразма Ротердамског, Раблеа и Монтења (о Еразму и Раблеу Стојановић је такође писао). Тај дух је у историји „сувише често био угрожен или осујећен да би смео остати наиван“, каже аутор, али ако се ограда институционалном подозривошћу „он губи за себе он што је у њему најбоље и најпривлачније“.

Стојановићева све израженија заокупљеност потребом да трагичкој визији света противстави једну „хелиотропну“, „биофилну“, за срећу и живот отворену мисао теоријскије најисцрпније образложена у интердисциплинарној студији *О идили и срећи*, у којој је аутор први пут искорачио на терен ликовне уметности. „Хелиотропно лутање кроз сликарство Клода Лорена“ представља чворишну тачку његовог стваралаштва и уобличење његовог погледа на свет. Суштину тог погледа чини хуманистичка идеја о супротстављању озлојеђености, нихилизму, мржњи према себи и другом, мржњи према животу. Хелиотропно мислити значи заступати став да је већ и само постојање награда, „вишак“ у односу на непостојање, а да се срећа састоји у томе да се „живи нехајно а да то не одведе у пропаст“. „Срећа је“, каже аутор, „човеково задовољно прихватање себе у свету, потврђивање света као свог места“. Да би се до тог стања дошло, потребно је тихо и упорно делање, сасвим другачије од онога какво су кроз историју предузимали идеолози преврата, волшебни у(не)срећитељи човечанства.

Драган Стојановић се, напротив, залаже за нешто што назива „културом среће“, културом која се неће опијати искључиво трагичким, која ће умети да препозна вредност идиле, која ће бити свесна да „природа може бити рајски лепа у својој *рајској бујности*“.

Трагање за моментима среће, озарености и усхићености лепотом, нарочито у делима писаца који се иначе одликују песимизмом и скепсом, Драган Стојановић је наставио и на пољу српске књижевности. Још у књизи о Томасу Ману на његовом интерпретативном хоризонту био се указао и Иво Андрић, да би се из тог заматка развило две деценије дуго ауторово бављење Андрићевом прозом, тачније једним њеним аспектом, истакнутим у наслову: *Лепа бића Иве Андрића. У дванаест огледа* те књиге, тематски окупљених око мотива лепоте у делу нашег нобеловца, аутор се заправо ухватио у коштац са проблемом сличним као и поводом Достојевског. Ни овде он, наравно, није настојао да приповедача чији опус обилује примерима сваковрсног зла, патње и страдања прикаже као писца идиле. Али, како сам каже, „у тој опседнутости грозотама овог света [...] често се превиђа Андрићева опседнутост лепотом. [...] Свет виђен као океан зла [...] ипак је испуњен и лепотом, која најчешће страда или због које се страда, али која постоји и за коју нам Андрић отвара очи“. У Андрићевим делима лепота каткад изазива љубав, чешће патњу, уопште „поремећаје сваке врсте, али је немогуће проћи поред ње“, стоји у закључном есеју чији је наслов „Од фасцинације лепотом до љубави“. Та фасцинација сама по себи није довољна за срећу и представља тек њено обећање, јер је пут од заљубљености до љубави код Андрића обично не само трновит већ и слеп, па велика лепота, уместо узвишених осећања производи сасвим супротно: несрећу, јад и зло.

У књизи *Поверење у Богородицу* Драган Стојановић окренуо се још неким домаћим писцима, попут Деснице, Црњанског, Куленовића и Бошка Петровића. Нарочито у студијама о *Прољећу Ивана Галеба* и Куленовићевој *Понорници*, Стојановић открива неке досад недовољно уочене или потпуно занемарене значењске аспекте и уметничке вредности ових двају романа. Ипак, он је у овој књизи највећу пажњу посветио поезији Лазе Костића и Ивана В. Лалића. Огледи о песми *Santa Maria della Salute* и о Лалићеву *Четири канона* биће пренети и у потоњу књигу *Енергија сакралног у уметности*, у којој аутор на више иначе разнородних примера разматра једно значајно колико филозофско толико и књижевно-теоријско питање: какав је однос између сакралног и поетског, па и уметничког уопште? Иако они, по Стојановићевом мишљењу, могу постојати на аутентичан начин независно једно од другог, ипак се сакрално и уметничко у низу случајева укрштају, прожимају и међусобно условљавају. У огледима о Костићу, Лалићу, *Лазаревим лествама* Злате Коцић, Богородици у Гетеовом *Фаусту*, песништву Готфрида Бена (као нихилистичкој антителизи поезији сакралног) и једном важном делу сликарског опуса Емила Нолдеа, у исцрпним и истанчаним анализама показује се сва сложеност њиховог односа. Сагледавајући моменте сусрета религијске теме и њене уметничке обраде у њиховим делима, аутор се пита „да ли је могуће разазнати шта је у свим овим делима важније“, односно да ли сâмо присуство (или одсуство) сакралне тематике утиче на уметничку

вредност дела? На ово је у тексту дат сасвим недвосмислен одговор: „Поезија, са своје стране, може у битном бити обогаћена сакралним садржајима, но свето као ‘тема’ или ‘материјал’ песме само по себи не гарантује још ништа, уколико је реч о уметничкој вредности.“ Додир са светим уметнички је, дакле, плодотворан тек када се оствари песничким средствима, то јест језиком, као што је можда најубедљивије показано на поезији Злате Коцић. Поводом те врсне песникиње указано је и на тешкоће које пред уметника поставља сусрет са сакралним, али уметник „једино ако је слободан јесте уметник“. И као што је раскрстио са замеркама које су у прошлости изрицане на рачун „мадонизма“ Лазе Костића, па и његовог тобожњег „конвертитства“ у последњим годинама живота, тако ни поводом Гетеа Стојановић не прихвата тезу о песниковом позноживотном верском преобраћању: „Гете хоће да обе те деривације, и хришћанска и грчко-паганска, за нас буду ту, не само једна *пored* друге, него и једна ‘у’ другој“, изричит је аутор. Чак и када се нађу на истом терену, песник и теолог, односно песник и филозоф не иду истим путем. Аналогно томе, и тумачење књижевности има свој пут, који се на појединим раскршћима укршта са филозофијом, теологијом или неком другом сфером духа, али не сме да јој се потчини. Том геслу Драган Стојановић остао је трајно привржен.

Поред једанаест књига из области науке о књижевности и четири књиге научних и књижевних превода са немачког језика, Стојановић је аутор преко две стотине научних и стручних радова, чланака, приказа и интервјуа, као и пет романа, две збирке прича и три збирке песама. Као заједнички именитељ свих његових књига, као јединствено идејно језгро из којег се осветљава обиман и разнородан књижевни корпус, указује се становиште о потреби и могућности постизања хармоније између човека и света кроз човеков делатан и позитиван однос према том свету. Овај хуманистички *credo*, који аутор зналачки и доследно заступа већ више од три деценије, представља његов оригиналан допринос српској науци о књижевности, што је и читалачка јавност умела да препозна. О томе сведоче висока признања која је добио за своје научно и књижевно стваралаштво: награда листа *Наша борба* за есејистику (за *Рајски ум Достојевског*, 1994), награда „Ђорђе Јовановић“ (за *Лепа бића Иве Андрића*, 2003) и награда „Никола Милошевић“ Другог програма Радио Београда (за књигу *Енергија сакралног у уметности*, 2010). Осим награда и поновљених издања његових књига, о повољном пријему његовог научног и уметничког стваралаштва сведочи многобројни критички текстови чији је претежни део сакупљен у зборнику *Хелиотропна мисао. Рецепција стваралаштва Драгана Стојановића* (приредили З. Бечановић-Николић, Б. Дојчиновић-Нешић и Ј. Попов, 2011), а недавно је на Филолошком факултету у Београду пријављена докторска дисертација о његовом романескном опусу.

Као руководилац научно-истраживачког пројекта *Књижевнотеоријска мисао 20. века и проучавање српске књижевности*, реализованог у периоду 1996-2000. под окриљем Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије, Драган Стојановић је покренуо и уређивао *Годишњак за поетичка и херменеутичка истраживања*. Био је уредник часописа *Видици* (1968-1970), *Гледишта* (1970-1976) и *Источник* (од 2011). Члан је Удружења књижевника Србије (од 1971), Удружења

књижевних преводилаца Србије (од 1980) и Српског књижевног друштва (од 2001). Од 2008. године је стални члан-сарадник Матице српске.

Међународна афирмација

Од септембра 1976. до априла 1978. године Стојановић је био стипендиста фондације Александер фон Хумболт (Alexander von Humboldt-Stiftung) на универзитету у Бохуму, затим од априла до јула 1986. на универзитету у Хамбургу и на Kirchliche Hochschule у Западном Берлину од јула до септембра 1986. Био је стипендиста фондације Марион Денхоф (Marion Dönhoff-Stiftung) у Берлину 2004. године и у Минстеру 2006. Његов углед на међународном плану, нарочито на немачком говорном подручју, очитује се, изнад свега, у две књиге објављене у познатој издавачкој кући Петера Ланга (*Dostojewski und Thomas Mann lesen*, 1987; *Ironie und Bedeutung*, 1991), али и у текстовима публикованим по позиву у реномираним часописима и тематским зборницима радова, као што су „Das Europäische und das Antieuropäische in Europa“ у зборнику *Serbien in Europa. Leitbilder der Moderne in der Diskussion* (2008) или „EU-Mitgliedschaft und Nachbarschaft. Gedanken aus persönlicher Betroffenheit“ у зборнику *OST-WEST. Europäische Perspektiven* (2008). Новембра 2003. године Драган Стојановић је изабран за дописног члана *Collegium Europaeum Jenense* на Универзитету „Фридрих Шилер“ у Јени. Такође је члан Хумболтовог клуба Србије од његовог оснивања.

Педагошки рад и брига за наставно-научни подмладак

Током тридесеттворогодишњег рада на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности професор Стојановић предавао је предмете „Гете и просветитељство“, „Достојевски и теодицеја“ и „Проза 20. века“, у оквиру којег је тумачио дела Томаса Мана, Кафке, Пруста, Камија, Сартра, Жида, а дуги низ година водио је семинарска вежбања на IV години студија. Из предавања посвећених Гетеу, Достојевском и Томасу Ману касније су настале и неке од његових најважнијих књига односно појединачних студија.

Посебно је потребно истаћи Стојановићеву педагошку делатност и бригу за формирање научног подмлатка. Од самог почетка своје наставничке каријере излазио је у сусрет интересовањима студената, па је, изван редовног наставног програма, држао факултативне курсеве: о херменеутици (1992/1993); о Иви Андрићу (2000/2001); о *Идиоту* и *Младићу* Ф. М. Достојевског (2007/2008). Овај последњи је, по увођењу реформисаног програма, постао један од најомиљенијих изборних предмета на Катедри за општу књижевност, како за студенте те групе тако и за студенте других група, па и других факултета.

Под Стојановићевим менторством написано је и одбрањено осам магистарских теза и четири докторске дисертације. Његова менторска активност обухватила је и десетине студентских семинарских радова, од којих су многи касније објављени у периодици, представљајући прве значајне кораке на стручном и научном путу својих

аутора. А вероватно најзначајнији допринос професора Стојановића у овој области састоји се у истанчаној селекцији кандидата и у улози коју је имао као члан комисија за избор и пријем у радни однос младих сарадника. О томе најбоље сведочи чињеница да је за већину данашњих наставника на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности реферат за први избор у универзитетско звање написао управо Драган Стојановић.

Допринос факултетској и универзитетској заједници

У два мандата (1987-1989 и 2000-2002) Драган Стојановић је био управник своје Катедре, коју је у више наврата представљао и у факултетским органима: као члан Савета Филолошког факултета и члан Комисије за план и развој. Као представник Филолошког факултета био је члан Универзитетске комисије за изборе, унапређења и одобравање докторских дисертација за правне и политичке науке.

Најзад, задовољство је нагласити да је, током дугог и плодносног рада на Филолошком факултету, професор Стојановић, осим својом научном, наставничком и педагошком делатношћу, све време пленио и личним квалитетима. У том погледу нарочиту пажњу привлачиле су три његове особине: потпуна посвећеност свим пословима и задужењима које је обављао; висока стручна и морална мерила којих се континуирано и бескомпромисно држао; култура дијалога, одмереност у приступу и сталоженост у реакцијама, који су доприносили проналажењу решења чак и за најосетљивије проблеме и кризне ситуације. Због тога ће га, између осталог, колеге и студенти памтити као заслужног професора у правом смислу те речи.

Имајући у виду све речено, потписници овог реферата изражавају своје пуно и јединствено уверење да проф. др Драган Стојановић испуњава све критеријуме за додељивање звања професор *емеритус* и предлажу Сенату Универзитета у Београду да о томе донесе позитивну одлуку.

У Београду, 13. априла 2014.

Чланови Комисије:

Др Предраг Пипер, редовни професор Филолошког факултета

Др Леон Којен, редовни професор Филозофског факултета

Др Михајло Пантић, редовни професор Филолошког факултета

Др Мило Ломпар, редовни професор Филолошког факултета

Др Јован Попов, редовни професор Филолошког факултета